

A-00473: Peder Olsen Megrund – erindringer del 7

Men dette indtryk var mere knugende end løftende. Det kjendtes som om her var trangere pusterum end i de egne, jeg hidtil havde gjort bekjendtskab med. Derimod virkede det som en behalig (sic) overgang at gjøre bekjendtskab med havluften, der i stigende grad gav sig tilkjende, efterhaanden som jeg nærmede mig kysten. Jeg havde jo hidtil kun lært vinterens oplandsklima at kjende og sad i slæden med de friskeste erindringer om dens barskhed, men nu begynde lindveiret at suse mig imøde og lod mig aande som i vaarlucht ved juletider. Det hele var mig noget saa uvant, at jeg blev rent overvældet og tænkte ved mig selv: Hvor meget lykkeligere folk maatte være, der boede ved kysten, end vi oplandsboer, som hver vinter maatte være betænkt paa at utstyre kroppen saare vel for at væрге den mod den knagende frost. Mindst av alt tænkte jeg den gang at jeg senere gjennom lange tider skulde aande i sjøluft og prøve kystboerlivet. For en landkrabbe som mig var det naturligvis ogsaa en oplevelse at stige om bord i et dampskib paa det salte vand for første gang i mit liv og det saa meget mer som det skeede i en tidlig mørk morgenstund med regnrusk i luften. Mangen anden vilde visstnok sytret og sagt, at veiret var surt og kaldt. Men jeg som endnu kun kjendte vinteren i streng oplandsk form, syntes bare det var behageligt at nedbøren – naar den skulde komme – faldt som regn. Men da jeg var indskibet i baaden der skulde føre passagererne om bord, havde jeg rigtignok en stærk følelse av, at jeg ikke længer i samme grad som under kjøreturen var herre over situationen. Baadsmandskabet raadede jo her for alting. En veltalsytring fra min side vilde intet betyde. Mørkt var det som sagt, saa jeg for min del intet dampskib kunde øine. At baadsfolkene vidste bedre besked og satte rigtig kurs, maatte jeg forudsætte, men det var langt fra at føle det, saa meget mindre som baadsfolkene høirøstede, forvirrede og endeløse skraal nærmest indgav mig den formodning, at de var i fuldstændigste vildrede om alting. Alligevel – om bord kom vi, og av sted kom vi, og jeg blev omsider avskibet i Vestnes. Av en række avisartikler, som jeg i min studentertid hadde læst i ”Morgenbladet”, vidste jeg nok, at sognepresten her var den i sin tid velkjendte Otto Theodor Krogh – almindeligere kjendt under navnet ”Lille Theodor” -. Men dette interesserede mig ikke videre den gang. Vel hadde jeg, som sagt gjort bekjendtskab med en lang række av hans Morgenbladsartikler om alle mulige ting, men jeg vidste ikke da, at han i sin tid (mens han var timelærer ved Tromsø latinskole) hadde forfattet en tragisk fortælling om ”presten i Loppen”, ligesaa lidt som jeg endda kunde have nogen anelse om, at jeg selv snart skulde blive prest i Loppen. Jeg ofrede derfor kun en flygtig tanke paa ham og bestilte skyss for at komme videre. Jeg maatte nemlig nu atter tage landeveien fat for at komme over fjeldet til Søholt i Ørskoug og derfra videre til Solnør i Skodje. Der mødte mig intet særlig paa denne tur. Men alt var nyt for mig: Landskab og klima saa vel som menneskene og tildels disses stel. Av mennesker kom jeg jo ikke i berøring med just saa mange paa turen, men mine skyssgutter var nok saa snaksomme. En av [dem?] granskede forsigtig, men indgaaende for at komme paa det rene med, hvem jeg var, og da jeg hadde givet ham de ønskede opplysninger desangaaende, blev han rigtig livlig og meddelsom, underrettede mig bl.a. om, at han kjendte overretssagfører Hans Thoresen, hvem han mer end engang hadde skyssset just paa den vei, hvor vi nu færdedes. Særlig fremhævede han, hvor rundhaandet sagføreren var med drikkepenge. Paa dette punkt kunde jeg ikke avholde mig fra den fortolkning, at ytringerne var et forklædt ”Gak hen og gjør ligesaa!” Ellers var morsomt at høre ham sladre væk om løst og fast paa det Søndmørske maal, som jeg ikke hadde hørt prøver paa, siden jeg som smaagut under Espedalsværkets drift med stor interesse lærte dialekter at kjende. Former som ”kjaur” og ”haur” (kjørte, hørte) løde ganske forfriskende nu, da de gjennom saa mange mellemliggende aar var gaat mig av minde.

At Søholt paa den tid var dampskibsanløbssted, er jeg sikker paa, derimod kan jeg ikke længer bestemt erindre, om der ogsaa var station for landskyss. Dette maa visstnok alligevel have været tilfældet; jeg kan nemlig ikke nu tænke mig nogen anden rimelig grund til, at jeg der en stund befandt mig i en ganske stor, men mørk stue, der aabenbart bl. a. skulde tjene som venteværelse for reisende. Stuen var derimod familiens daglige tilholdssted, og saaledes fik jeg i denne ventestund i et flygtig indblik i Søndmøringens husstel i den tid. Jeg husker godt, at jeg følte mig meget uvel, mens jeg sad der. Koldt var det ikke, men mørkt, her lyste intet peisebaal paa oplandsk vis. Bare en enkelt tranlampe var lyskilde for hele rummet. Følgen var at fra min plads – ikke langt fra døren – kunde jeg kun skimte som silhuetter de mennesker som befandt sig i stuen, - ifald jeg da fik øie paa dem alle, hvilket er meget tvilsomt -. En gut eller ung mand husker jeg, som sad i nærheden av tranlampen og ”gjorde til” en del fisk, som formentlig var indfanget til dagens husholdning. Hvad jeg – en kræsen østlænding – bed mærke i, var den ufine maade, hvorpaa han slængte fiskeindvoldene bortover stuegulvet, hvor det kunde falde. Men jeg skulde videre og kom ogsaa videre helt frem til Solnør gaard – antagelig $\frac{3}{4}$ mil fra Søholt – inden aftenstid.

Jeg erindrer ikke nu længer enkeltheder fra min første indtrædelse i familien paa den gamle vestlandske storgaard, men et erindrer jeg godt: at jeg havde en stærk fornemmelse av hvad det vil sige at komme som ”fremmed og gjæst”. Dette er jo en beskrivelse, som Vorherre selv har anvendt paa sit eget folks stilling i det lovede land, og beskrivelsen hævder sin ret og sin anvendbarhed gennem alle tider og vekslende kulturer. Den fremmede har ingen rettigheder at gjøre gjældende, men som buden gjæst tør han vente meget. Og dette meget faldt her rigelig i min lod.

Av husets chef, den 75 aarige kaptein Daae, og av husstanden i det hele var jeg kun kjendt som hans søsterdatters forlovede. Hvordan fyren saa ud, kunde ingen av dem paa forhaand ane, endnu mindre, hvordan det vilde falde at omgaaes ham. Men for mig faldt det i hvert fald ikke vanskelig at finde mig til rette og befinde mig vel i den takt og tone, som var eiendommelig for den form av gammel kultur, der var raadende i det hjem.

Som allerede nævnt var kaptein Daae, da jeg lærte ham at kjende, en gammel mand, og desuden var han for nogen faa aar tilbage rammet av et slagtilfælde, der havde medført særlig svækkelse – ikke paa aandsevnerne, men visstnok paa synet, og derhos ogsaa berøvet ham en del av den tidligere spændstighed til at tage regelmæssig spaserture. Han brugte derfor i vintertiden skjærm over øinene til værn imod lampelyset, og hans vandringer ude indskrænkedes til en knap kilometer fra huset, naar føret var trygt. Man førte derfor et indgetogent liv, men det var folksomt i huset alligevel. Det omfattede nemlig to husholdninger. Kapteinen med sin søster som husmor benyttede første etage, medens sønnen, den gang overretssagfører, senere statsraad Ludv. Daae med familie boede i anden etage. Med husjomfru og underordnet tjenerskab i begge husholdninger blev det til sammen ret mange mennesker.

Min forlovede og jeg var kapteinens gjæster selvfølgelig, men til et saa nær beslægtet og nærliggende naboskab som anden etages familie kunde det ogsaa let hænde vi var budne, men ikke ofte. Fruen der i huset var født Skovland, og folk som var vel kjendt med denne familie, vilde vide, at baade slægten i det hele og da ikke mindst bemældte frue bar Mærker av en viss nærighed, der ikke befandt sig vel ved udtællinger.

Hos kapteinen blev man ikke underernæret. Der blev sagt, at naar slagtingen til julemad foregik, kunde han forhøre sig hos sin søster, om hun syntes det var tilstrækkelig forsyning nu, naar der var slagtet saa eller saa mange dyr. Naar søsteren da forsikrede, at det var nok og mer end nok, kunde han brumme noget om, at det visst var bedst at være endnu en smule bedre forsynet, og saa faldt der et dyr til.

Maaltiderne maatte anrettes med militær akkuratess, hvad klokkesletterne angik. Saaledes gik man til aftensbordet paa slaget 9. Men imellem hændte det, at husjomfruen lidt før tiden meldte, at anretningen var færdig, og naar kapteinen saa spurgte: ”Er klokken 9?” og husjomfruen saa svarede: ”Den mangler bare nogen minutter”, brummede han regelmæssig: ”Dine minutter er lange de,” og saa fik man bie paa klokken.

Paa grund av sit svækkede syn kunde kapteinen ikke selv læse aviserne, men han vilde dog absolut kjende indholdet og det tilbunds, hvis det paa nogen maade lod sig gjøre. Og saa længe jeg var paa Solnør, gik det for sig paa den maade, at snart sagt alle husets læsedygtige kræfter skiftedes om at læse høit for kapteinen, indtil alt var gjennengaaet, og det vil sige ikke saa lidet; thi der holdtes dagblade av forskjellig politisk farve, og kapeinen nøiede sig ikke med en overfladisk gennemgaaelse, han vilde høre alt, avertissementerne ikke altid undtagen. Ogsaa jeg tilbød naturligvis min tjeneste, som blev modtaget med tak. Om dette bidrog til at hæve mig i kapteinens agtelse, kan jeg ikke sige, men at han viste mig udsøgt elskværdighed, er sikkert. Det hører vel med til alderdommen, at ligesom knoklerne da viser sig tydeligere end i yngre alder, saaledes kommer ogsaa egenheder tilsyne, hvis tilstedeværelse man ikke før lagde saaledes mærke til. Og en nok saa almindelig regel er det visstnok, at alderdommen opretholder en konservatisme, hvis udslag den yngre slægt ikke kan lade være at smile ad.

Eieren og altsaa ogsaa brugeren av den betydelige Solnør gaard var, da jeg besøgte stedet, ikke længer kapteinen, men hans eldste søn, den senere statsraad. Naturligvis saa den yngre, at der behøvedes forbedringer, bl. a. at en ny og hensigtsmæssigere fjøsbygning blev opført. Visstnok for aar tilbage var fjøset reist og taget i brug, da jeg besøgte stedet, men endda havde den gamle ikke fundet tid til at forsone sig med det ubehagelige indtryk, som dette foretagende havde gjort paa ham. Han havde saaledes endnu ikke kunnet overvinde sig til at tage bygværket i øiesyn, og jeg erindrer, at han under en av vore mange samtaler under fire øine ytrede: ”Jeg faar være glad saa længe de ikke river taget ned over hovedet paa mig.” Men paa samme tid faldt du i unaade, dersom du ikke brød dig om at tage det nye i øiesyn og derefter omtale det i rosende udtryk. At mit julebesøg paa Solnør bare var en række gennemhyggelige dage, behøver jeg neppe at nævne. Kaptein Daaes hus var heltigjennem preget av gammeldags gjæstfrihed, men var ikke udstyret med stor selskabelighed. Man nød velstandens jevne daglige hygge og fik gjøre bekendtskab med folk, som mer av egen drift end i kraft av indbydelse besøgte familien. Udskiftningsformand Henrik Daae, kapteinens yngre søn, kunde siges paa en gang at høre hjemme to steder, forsaavidt som han baade havde en leilighed paa Solnør og desuden var eier av Nedregaard. Han holdt til paa Solnør i julen. Min forlovedes bror daværende overretssagfører, Hans Thoresen, kom paa julebesøg. Vi havde ikke seet hinanden før og var, rimeligvis hver paa sin side spændt paa, hvorledes bekendtskabet vilde fortone sig. Jeg paa min side lærte i ham at kjende en sympatisk ung mand, der lige fra første sammentræf og altid senere skaffet mig lutter lyse minder. Til kapteinens husstand – saa faar jeg vel betegne det – hørte den gang en gammel dame, som visstok havde holdt til der i længere tid, da jeg lærte hende at kjende. Alle kaldte Jomfru Benneche, hun var nu omkring 80 aar gammel – doktor Kahrs kaldte hende ”steingammel” – og visstnok ganske ubemidlet. Men hun havde en velstaaende bror, kjøbmand Benneche i Kristiania, som visst betalte for hendes ophold paa Solnør og rimeligvis saa hende til gode ogsaa i videre udstrækning. Af naboer lærte jeg at kjende Kaptein Klüwer, som boede paa sin chefsgaard ikke langt fra Solnør. Der var mange børn, hvoriblandt to voksne døtre. Levekaarene var trange, men det gode humør lyste altid frem, naar man saa nogen av dem.

Klūwers sognede til Ørskoug, mens Solnør hørte til Skodje, hvis sogneprest den gang var Kervel. Min forlovede kjendte prestefamilien og havde til overs for fruene, der ansaaes for at være den mest lidende i det lykkelige husliv. Min forlovede vilde derfor, at vi skulde gjøre visit til prestegaarden. Denne plan blev ogsaa iværksat, men ikke til hvad man anser som visittid. I dette punkt behøvede man ikke tage det saa nøie paa landet ialfald den gang. Vi valgte en nydelig maaneskinsaften, da det svindende dagslys og det stigende maanelys berørte hinanden og indbød til en aftenvandring paa for mig uvante vinterveie; de var nemlig ganske snebare.

Da vi kom frem til prestegaarden, var dagslyset helt forsvundet, og maanen var alene om at oplyse landskabet. Der var intet tegn at opdage verken til lys eller liv, men min forlovede, som var kjendt med forholdene, vilde ikke at vi skulde opgive vort forehavende av den grund. Hun tog veien til en av husets døre, hvortil en trappe med gelænder førte op, og bankede paa. I førstningen hørtes intet, og mig forekom det hele haabløst som at ville kalde døde tillive. Men sent omsider gik døren op, og en skikkelse gled ud paa trappeavsatsen. Det var fruene, men jeg ved ikke om jeg nogen gang havde været saa nær ved at formode nærværelsen av et spøkelse, som jeg var det nu. Maanen stod nemlig slig, at trappeavsatsen, hvor vi befandt os, laa i skygge. Det var derfor ikke mulig for mig at opfatte mer end et svagt omrids av den uttrædende skikkelse. Vel skjønnte jeg, det var en kvinde, men den svære bredskyggede hat, hun bar gjorde det overmaade vanskelig at opdage noget ansigt, og da jeg omsider opdagede det, gav det indtryk av noget saa gustent, at forestillingen om underjordiske bare fik mer næring derav. Men damen, stakkar, var meget venlig og vilde at vi skulde træde indenfor, men saavidt jeg husker, blev det ikke til noget med det den gang. Min forlovede skjønnte nok at det – som sagerne nu stod – bare vilde volde uleilighed.

Mørkt var det – som sagt – alle steder, og formentlig ogsaa kaldt, og da man, efter hvad jeg hørte, der i huset for det meste bare havde raa ved, netop hugget og hjemkjørt fra skogen, vilde det selvsagt ikke være nogen snargjort ting at ”nøre op” i stue og kjøkken. Husvæsenet led formentlig ogsaa under den kjendsgjerning, at forholdet mellem ægtefolkene ikke var saa hjerteligt som det burde. Hvem der havde den første skyld, ved jeg ikke; nu var der visst nok skyld paa begge sider. Fruene kunde, blev det fortalt, finde paa de rareste ting, f. eks. at rede sit natteleie paa pianofortestregene. Paa deres gamle dage skal æteparets samliv være blit meget bedre. Senere, da jeg havt anledning til at se baade presten og fruene i fuld dagsbelysning, syntes jeg hun havde noget fint over sig. Han derimod forekom mig ikke at have noget egentlig sympatisk ved sig. Han var en liten mager mand – stærkt beslaet med guld, idet han foruden guldbriller stedse bar en massiv uhrkjæde med vedhængende signet av samme metal. Forfatteren Christian Gløersen, som i sin studentertid var huslærer hos presten Kervel og senere blev gift med den ene av husets døtre, skal engang have ytret: ”Var jeg stratenrøver, vilde Kervel være den første jeg vilde plyndre.”

Der var noget kaldt og stivt ved manden, og da han var nok saa tunghør, var det ikke let at komme ham paa nært hold tiltrods for den formelle venlighed han viste i selskabelig omgang. Sine predikener udarbeidede han visst megen flid, men han læste dem op av papiret, og de trak ikke meget.

Ogsaa denne juleferie gik ligesom saa mange tidligere til ende med den eiendommelige tone av vemod over sig, som gjerne hviler over avslutningen av enhver jordisk festtid. Men jeg for min del var nu ogsaa optaget av mer krævende tanker; jeg maatte ile mest mulig med at bringe mig paa markedet som presteemne og altsaa nu først og fremst absolvere den praktisk-theologiske eksamen.

Reisen fra Solnør til hovedstaden i januar 1868 har ikke efterladt minder, som har orket at holde sig til denne tid. Den har derfor ganske sikkert heller ikke været mærket av oplevelser, der skilte sig ud fra de vanlige, som i de dage kunde falde i en reisendes lod. Det eneste spesielle jeg

erindrer fra reisen er, at jeg følte mig ubehagelig berørt, da jeg skiftede hest paa Dombaas og under opholdet bragte i erfaring, at i mellemtiden siden jeg sidst var paa stedet, straks før jul, var "manden paa gaarden" avgaaet ved døden saa at sige ved spisebordet, idet et stykke kjød var blit sittende fast i halsen paa ham. I denne knappe og, som det forekom mig, lidet hyggelige form blev referatet meddelt mig, uagtet jeg naturligvis var en yderst uvedkommende lig en skygge, som iler forbi. Vel er det sandt, at døden udfører den samme skilsmisse mellem legeme og sjæl, hvilken methode den end tager i brug, og baade den bortgangnes og de efterladtes lod bør vel tænkes uberørt av dødens form. Men man frigjør sig nu engang ikke saa let fra forestillingen om en forskjel her, der sætter tankerne i bevægelse, enten man vil eller ikke. Paa mig virkede meddelelsen uhyggelig.

Som alt sagt, vilde jeg gjerne at der skulde komme fart i alle de hændelser, der skulde føre mig ind [i?] prestestilling, og det maa indrømmes, at alting gik upaaklagelig, nei uventet fort. Engang omkring midten av januar – jeg mindes ikke tiden saa nøie – begyndte den praktiske eksamens skriftlige del, og den 7. marts var jeg udnævnt sogneprest til Loppens sognekald i Finmarken.

I vore dage har vel Finmarken i Sørlændingers forestillinger ikke længer det avskrækkende over sig, som tilfældet var den gang jeg søgte og fik Loppen. Blant min forlovedes og mine kjendinger var der sikkert mer end en, som korsede sig over, at jeg kunde gjøre et saa vaagsomt skridt som at søge prestekald i Finmarken og endnu dertil Loppen, der nok havde ord for at være noget av det værste i det farefulde Finmarken. Men der var da ogsaa folk, som dømte mer nøkternt om tingen heldigvis. I denne forbindelse maa jeg med tak mindes senere amtmand Otto Aubert, der den gang som ganske ung mand opholdt sig i Kristiania – jeg mindes ikke nu i hvilken egenskap. Han var personlig kjendt med min tilkommende svigermoder Magdalene Thoresen og hendes børn, og han gjorde opmerksom paa, at kaldet længe havde staaet ledig, og opmuntrede mig til at søge det. Og jeg som bare stundede efter at tilbagelægge avstanden fra intet til noget, lyttede med aabent øre til dette vink, saa meget mer som kaldet havde staaet ledigt i længere tid, at selv en ganske fersk kandidat kunde komme i betragtning. Men ganske øieblikkelig kunde jeg dog ikke indsende ansøgning, eftersom jeg endnu var midt oppe i eksamen praktikum. Jeg havde saaledes ogsaa tid til at konferere med min forlovede for at erfare, hvorvidt hun vilde raade til eller fra. Hun overlod avgjørelsen ganske til mig, og nu gik frem med saadan hast, at jeg saa at sige meldte mig som ansøger, før jeg var helt ferdig med eksamen. Der havde nemlig i de aller sidste dage meldt sig to ansøgere. De var begge ældre av aar end jeg, og den ene var desuden et aar ældre kandidat. Men denne sidste var samtidig ogsaa ansøger til et andet Finmarkskald, som han hellere vilde have end loppen. Stillingen var saaledes ingenlunde haabløs, og jeg vilde under enhver omstændighed melde mig, hvis jeg bare kunde bli færdig med eksamen, før kirke departementet gjorde indstilling til embedets besættelse. Jeg gik derfor ned i departementet og begjærte foretrede for den høist respektindgydende statsraad Riddervold og forklarede min hensigt, men da det endnu vilde være nogen dage, før jeg kunde bli færdig med min dimmessprædiken, maatte jeg tillade mig at spørge, om man vilde udsætte saa længe med indstillingen. Det var første gang jeg saa den ærværdige statsraad paa nært hold, og det var nok ikke helt uten bankende hjerte at jeg tog ordet for at forklare mit besøg. Der stod nemlig en ganske anden nimbus om en statsraad i de dage end nu for tiden. Regjeringens medlemmer sad længe paa sine taburetter, og man havde et levende indtryk av, at stillingen virkelig var høi. Men mit møde med manden efterlod bare lyse minder hos mig. Jeg fik den besked, at jeg trygt kunde gjøre regning paa at blive taget med blant ansøgerne, naar jeg inden den av mig opgivne dag i februar eftersendte de manglende bilag til min ansøgning, som allerede nu var indleveret.

Var min henvendelse i departementet kanskje lidt usedvanlig, saa var den paa den anden side visstnok ogsaa paakrævet. Min dimissprædiken blev holdt omkring 20. februar, kanske endog et par dage senere, og allerede 7. marts som sagt faldt udnævnelsen. Indstillingen maa altsaa være gjort istand omtrent umiddelbart efter at min ansøgning forelaa i fuld orden. Det ligger derfor nær at antage, at sagen vilde være paaskyndet endnu mere, ifald man ikke havde lovet at vente paa mig. Hermed være det nu som det vil; et er i hvert fald vidst, for mig havde disse forberedelser vigtige følger, da udnævnelsen gjorde mig til sogneprest.

Udnævnelsen virkede selvfølgelig stærkt bestemmende paa min nærmeste fremtid. Fremfor alt gjaldt det nu snarest mulig at bringe i orden hvad der endnu manglede, før jeg kunde tiltræde mit embede. Hermed tænker jeg nu ikke først og fremst paa de økonomiske spørgsmaal, skjønt disse nok kunde være egnet til at gjøre en mand beklemmt, der var saa fattig og i livet uprøvet som jeg. Og jeg regner det nu som en Guds lykke, at jeg den gang – i et ubestemt haab om, at vel greie sig, naar tiden kom – lod tanken paa økonomien være paa afstand. Skulde bekymringerne paa dette punkt væltet sig over mig i hele det omfang, som forholdene nok kunde give anledning, vilde kanske mit mod gaet rent fløiten.